

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KAVRAMSAL-İŞLEVSEL İZLENCE İLE HAZIRLANMIŞ A1 DÜZEYİNDEKİ METİNLERİN BAĞDAŞIKLIK, BAĞLAŞIKLIK VE TUTARLILIK İLİŞKİSİ İÇİNDE İNCELENMESİ

Büşra AKBULUT*

ÖZET: 11. yüzyıldan günümüze kadar süregelen Türkçe öğretiminde öncelikli hedef, yabancı öğrencilere temel dil becerilerinin kazandırılması olmuştur. Bu kazanımın gerçekleşmesi için öğrencilerin dil seviye yeterliliklerine uygun olarak hazırlanan ders kitapları kuşkusuz en önemli materyallerdir. Söz konusu ders kitaplarının öğretim planına uygun olarak takip ettiği izlencelerden biri olan kavramsal-ışlevsel izlenceler, anlamın ve iletişimin ön planda tutulduğu tematik bir planlama içermektedir. Bu planlamada var olan okuma metinlerinin öğrencilerin dil yeterlilik seviyeleri göz önünde bulundurularak ve metinsellik ölçütlerine uygun olarak hazırlanması, öğrencilerin öğrenme süreçlerinin daha verimli kılınmasına olanak sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı, günümüzde kullanılan yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki kavramsal-ışlevsel izlençe ile hazırlanmış A1 düzeyindeki okuma metinlerini bağdaşıklık, bağlaşıklık ve tutarlılık ilişkisi içinde incelemektir. Çalışmada, Yunus Emre Enstitüsü ve Ankara TÖMER tarafından hazırlanmış olan Yedi İklim ile Yeni Hitit Türkçe setlerinden A1 düzeyindeki okuma metinleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: yabancılara Türkçe öğretimi, okuma metni, bağdaşıklık, bağlaşıklık, tutarlılık

---

* Yüksek Lisans öğrencisi, Bartın Üniversitesi, Yabancılara Türkçe Öğretimi Bölümü,
busrakoseoglu96@gmail.com, ORCID:0000-0002-6960-844X

ABSTRACT: The primary objective in teaching Turkish since the 11th century has been to provide basic language skills to foreign students. The textbooks prepared in accordance with the language proficiency of the students are undoubtedly the most important materials for this achievement. Conceptual-functional observations, one of the observations that these textbooks follow in accordance with the instructional plan, include a thematic planning where meaning and communication are prioritized. Preparing the existing reading texts in this planning by taking into consideration the language proficiency levels of the students and in accordance with the criteria of textuality will enable the learning processes of the students to be more efficient. The aim of this study is to examine the reading texts at the level of A1 prepared with the conceptual-functional curriculum in the Turkish teaching books for foreigners used today in the relationship between cohesion, cohesion and consistency. In this study, the reading texts at the level of A1 from the Seven Climate and New Hittite Turkish sets prepared by Yunus Emre Institute and Ankara TÖMER were examined.

Key Words: teaching Turkish to foreigners, reading text, cohesion, cohesion, consistency

1. GİRİŞ

Kişiler arası iletişimin son derece hızlı ve kolay olduğu küreselleşen dünyada, dil öğrenimine olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Çeşitli nedenler ile ülkemize gelen yabancı sayısındaki artış ise söz konusu ihtiyaca paralel olarak dikkat çekici niteliktedir. Bu durum, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin, ne denli gerekli ve önemli olduğunu açıkça göstermektedir. Türkçe öğrenimine olan ihtiyacı karşılayabilmek için ise dil düzeylerine göre dört temel beceriyi kazandırmaya yönelik hazırlanmış olan ve Türkçe öğretilen kurumlar tarafından kullanılan ders kitapları, kullanılan materyallerin başında gelir. Yabancılar Türkçe öğretilirken kullanılan bütün ders kitaplarında, öğrenme becerilerinin geliştirilmesi için metinlere sıklıkla yer verilmektedir. Metinler ile Türkçe öğretiminin, metinlerin çözümlenmesi ve yorumlanması dayanan bir dil öğretimi olduğu düşünüldüğünde ise kavramsal-işlevsel izlenimle hazırlanan metinlerin metinsellik ölçütleri ile incelenmesi, ilgili metinlerin geliştirilmesi açısından yararlı olacaktır. Metinler, dil bilimsel uyum ve bütünlük içinde olmaları bakımından “bağlaç”; bir ögenin açıklanması ya da yorumlanması için başka unsurların kullanılması ve bu unsurlara dayanarak açıklamalar yapılması bakımından “bağdaşık”; sözcükler arasında bağlantıların kurulması bakımından ise “tutarlı” olmalıdır.

Alan yazında, yabancılar Türkçe öğretiminde metin kullanımı ile ilgili birçok araştırma bulunmaktadır. Bölükbaş ve Gezgin’in çalışmasında, metinlerin, kültür aktarım aracı olarak yabancı dil olarak Türkçe derslerinde kullanılmasının önemini değerlendirildiği görülmektedir (2010: 221). Demir ve Açık,

yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan metinleri, kültürlerarası yaklaşımdan hareket ile incelemiştir (2011: 51). Şimşek'in çalışmasında, yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki metinler, ilişkisel söz varlığı açısından değerlendirilmiştir (2015: 813). Toprak, yabancılara Türkçe öğretimi setlerinin titizlikle hazırlanmadığı belirtmiştir (2011: 23) Kara ve Çekici, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki metinleri, metinler arası aşamalılık durumuna göre incelemiştir (2017: 422). Yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin karşılaştırılmasının yapıldığı çalışma ise Biçer ve Alan'a aittir (2017: 1137). Erdem vd. söz konusu alanda kullanılan okuma metinlerini, AB Ortak Başvuru Metni çerçevesi ve işlevsel metin özellikleri kapsamında incelemiştir (2015: 472). Duman, çalışmasında, Türk soylulara Türkçe öğretiminde, Türk birliği şuurunu uyandırıp güçlendirmeye hizmet eden metinlerin tercih edilmesini önermiştir (2003: 152). Şimşek ise yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde temel materyaller konulu çalışmasında, okuma metinlerinin yanında okuma kitaplarının da oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır (2017: 221). İlgili konu üzerinde yapılmış olan tez çalışmaları da literatürde önemli bir yer tutmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, günümüzde kullanılan yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki kavramsal- işlevsel izleni ile hazırlanmış A1 düzeyindeki okuma metinlerini bağdaşıklık, bağlaşıklık ve tutarlılık ilişkisi içinde incelemektir. Bu amaçla, Yunus Emre Enstitüsü ve Ankara TÖMER tarafından hazırlanmış olan Yedi İklim ile Yeni Hitit Türkçe setlerinden A1 düzeyindeki okuma metinleri incelenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada, verilerin toplanması içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinde, birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmektedir ve bunlar okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 227). Bu çalışmada da ders kitaplarındaki metinlerin birtakım metinsellik ölçütleri çerçevesinde incelemesi amaçlandığı için, içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini yabancılara Türkçe öğretimi için hazırlanmış olan ders kitapları oluşturmaktadır. Örneklem olarak ise Yunus Emre Enstitüsü ve Ankara TÖMER tarafından hazırlanmış olan Yedi İklim ile Yeni Hitit Türkçe ders kitaplarının A1 düzeyindeki okuma metinleri seçilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verileri elde etmek için kavramsal-işlevsel izleniş ile hazırlanmış olan Yedi İklim A1 ders kitabındaki “Ailem”, “Öğretmen Olacağım”, “Öğrencim Ali”, “Mesleğimi Seviyorum”, “Geleneksel Meslekler: Bakırcılık”, “Fayton”, “ALO’nun Hikâyesi”, “Haberleşme”, “Bayram Namazı” adlı okuma metinleri ile Yeni Hitit 1 ders kitaplarındaki “Günaydın İstanbul”, “Aile Fotoğrafı”, “Köyde ve Şehirde Hayat”, “İstanbul”, “Alışveriş Yapmak”, “Mutfak Kültürleri ve Sağlığımız” adlı okuma metinleri tespit edilmiştir. Bu okuma metinleri, bir dilsel ürünün metin olması çıkış noktasından hareketle bağlaşıklık, bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütleri bakımından incelenmiştir. Yeni Hitit 1 ders kitabının A1 ile A2 dil yeterlilik seviyelerini kapsaması sebebiyle ilk altı ünitesindeki okuma metinleri dikkate alınmıştır. Bu çalışmada, söz konusu okuma metinleri, bağlaşıklık ve bağdaşıklık ölçütlerine göre Torusdağ ve Aydın’ın metin yapısı sınıflamasındaki küçük ölçekli ve büyük ölçekli yapı unsurları ile (2017: 69-257); tutarlılık ölçütüne göre ise Günay’ın gerekli gördüğü tutarlılık için dikkat edilmesi gereken noktalar göz önüne alınarak çözümlenmeye çalışılmıştır (2013: 120-123). Elde edilen veriler ise içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Yeni Hitit 1 Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Bağlaşıklık, Bağdaşıklık ve Tutarlılık Açısından İncelenmesi

3.1.1. Küçük Ölçekli Yapı/Bağlaşıklık Açısından İnceleme

Yineleme: İncelenen metinlerin tümünde yinelenen sözcükler bulunmaktadır. Metinlerde ortalama 5’er sözcük aynı şekilde yinelenmektedir. Örneğin, aile bireylerinden bahsedilen metinde “adı” sözcüğü; İstanbul hakkında bilgi veren metinde “boğaz” ve “köprü” sözcükleri sıklıkla tekrar edilmektedir. Sözcükler, zıt anlamlıları ile ortalama olarak 1 defa yinelenirken eş anlamlıları ve yakın anlamlıları ile yinelenen sözcük sayısı çok kısıtlıdır. Örneğin, alışveriş yapmaktan bahsedilen metinde “peşin” sözcüğü zıt anlamlısı olan “taksit” sözcüğü ile yinelenirken aile bireylerinden bahsedilen metinde ise “sağ” ve “sol” sözcükleri zıt anlamları ile kullanılmıştır. İncelenen metinlerde, üst terim-alt terim ilişkili sözcüklere ise sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Örneğin, köy hayatından bahsedilen metinde “yumurta”, “peynir”, “patates” sözcükleri “yemek” sözcüğü ile ilişkilendirilirken mutfak kültürleri

hakkındaki metinde “ülke” sözcüğü “kıta” üst terimi ile yinelenmiştir. Yalnızca bir metinde genel kavramlar kullanılarak yapılan yineleme söz konusudur. İlgili metinde “mutfak kültürü” öbeği “yemek alışkanlıkları” öbeğinin yerine kullanılmıştır. Kısmi yinelenme ise incelenen altı adet okuma metninin üç tanesinde bulunmaktadır. Örneğin, İstanbul’dan bahseden bir radyo metninde “nerede” sözcüğü, “nereye” ve “nereden” sözcükleri ile kısmi olarak yinelenmiştir.

Eşdizimsel Örüntüleme: İncelenen okuma metinlerinin hepsinde, bir arada kullanılma eğilimi gösteren sözcüklerin eşdizimsel bir ilişki içerisinde bulunduğu görülmektedir. “sinema”, “tiyatro”, “cafe” sözcükleri şehir hayatından bahseden metinde eşdizimsel bir ilişki içindeyken köy hayatından bahseden metinde ise “süt”, “tereyağı”, “peynir” sözcükleri ile eşdizimsel örüntülenme sağlanmıştır.

Gönderimler: İncelenen metinlerden yalnızca İstanbul’dan bahseden radyo metni ile mutfak kültürlerinden bahseden metinde dış gönderim söz konusudur. Neredeyse metinlerin tümünde iç gönderim öğeleri bulunmaktadır ve art gönderim ile ön gönderim çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Anlamsal gönderim, ilgi adılı ve dönüşlülük adıları ile yapılan ardıl art gönderim hiç kullanılmazken kişi adıları, gösterme adıları ve gösterme sıfatları ile yapılan öncül art gönderimlerin sayısı oldukça fazladır. Örneğin, aile bireylerinden bahsedilen metinde “bu” gösterme adılı ile ön gönderme yapılırken “o” kişi adılı ile üç kişi için yapılan art gönderme mevcuttur.

Eksilti: İstanbul’dan bahseden radyo metni dışındaki okuma metinlerinde öznelere eksiltildiği görülmektedir. Bunun kişi ekleri ile yapılan ardıl art gönderimler ile ilgisi olduğu düşünülebilir. Metinlerin neredeyse yarısında yüklem eksiltisi kullanılmışken, tamlayan eksikliği sadece iki metinde bulunmaktadır. Nesne eksikliği ve tümleç eksikliği hiçbir metinde mevcut değildir. Örneğin, İstanbul hakkında bilgi veren okuma metnindeki “Türkiye’nin en kalabalık şehri...” cümlesinde -dİr ek fiili eksiltilerek metnin akıcı kılınması sağlanmaya çalışılmıştır.

Değiştirim: Genel olarak metinlerde herhangi bir ögenin yerine başka bir öge kullanımı görülmemektedir. Sadece köy hayatını anlatan metindeki “yumurta”, “köy peyniri” gibi isimler ile mutfak kültürlerinden bahseden metindeki “pizza”, “makarna” gibi isimlerin yerine “hepsi” sözcüğü getirilerek ada dayalı değiştirim yapıldığı göze çarpmaktadır.

Bağıntı Öğeleri: Metinler incelendiğinde 2. üniteye ait olan ve İstanbul’dan bahseden radyo metni dışındaki tüm metinlerde sıklıkla ekleyici “ve”, “veya” ile “de” bağlaçlarının kullanıldığı görülmektedir. Nedenleyici “çünkü” bağlacı köy hayatını anlatan ve alışveriş yapmaktan bahseden okuma metinlerinde kullanılmışken çeliştirici “ama” bağlacı ile “artık” zaman belirteci sadece 5.ünitedeki alışveriş yapmaktan bahseden okuma metninde mevcuttur.

Benzerlik/Koşutluk: Okuma metinlerinin tümünde cümle yapılarının farklı içerikler ile yinlendiği görülmektedir. Örneğin, aile bireylerinden bahseden metindeki “O üniversiteye hazırlanıyor. Gelecekte iyi bir doktor olmak istiyor.” cümlelerinde 3. tekil kişi eki ile biçimlenen fiil kökü yinelenerek koşut bir görünüm ortaya çıkmaktadır.

Zaman Uyumu ve Görünüş: Metinlerde genel olarak geniş zaman kullanıldığı ve eylemlerin çoğu zaman -yor eki ile bitmezlik gösterdiği gözlenmiştir. Okuma metinlerinden biri, radyo metni olması dolayısıyla İstanbul’dan bahsederken bitmezlik görünüşlü şimdiki zamanı yansıtmaktadır.

İşlevsel Cümle Yapısı: Okuma metinlerinin neredeyse tamamında genel sözdizimi “Özne+Tümleç+Yüklem” biçiminde olan kurallı cümleler kullanılmıştır. Sadece iki okuma metninde -dır ek fiili eksiltiyle oluşturulmuş devrik cümleler bulunmaktadır.

Örtük Anlatım: İncelenen metinlerin birkaçında önvarsayımsal olarak aktarılan örtük ifadeler bulunmaktadır. Örneğin, köy hayatından bahseden metindeki “Çünkü hepsi organik.” cümlesi ile şehir hayatındaki ürünlerin organik olmadığı çıkarımında bulunulabilir.

3.1.2. Büyük Ölçekli Yapı/Bağdaşıklık Açısından İnceleme

A1 okuruna, gerekli bilgileri vermek ve ilgili unsurları göstermek işlevlerinde kullanılan okuma metinlerinin başlıkları, konuları ile örtüşmektedir. Genel olarak bakıldığında ise metinlerde, köy ve şehir hayatı, aile bireyleri, İstanbul ve İstanbul’daki yaşam, alışveriş yapmak ve yemek kültürü konuları işlenmiştir. Anahtar sözcükler yinelenmeler ile dikkat çekici kılınmıştır. Bu durum, metinlerin özetleri ile izlek ve motiflerin belirlenebilir olmasına katkı sağlamıştır. Metin türleri çoğunlukla kurgusal bir anlatı niteliğinde olmadığı için giriş-gelişme-sonuç gibi belirli bir içerik şeması çıkarmak, konu ile sonuç cümlesini ve odaklayım türlerini belirlemek güçtür. Metinlerin tümünde konu değişimi, paragraf biçimlendirmeleri ile gerçekleşmektedir. Açık ve sade bir dil kullanılan okuma metinlerinin bazılarının eksilti cümleler, ünlem ve soru cümleleri ile sözdizimsel biçim özelliklerini de yansıttığı görülmektedir.

3.1.3. Tutarlılık Açısından İnceleme

Bağlaşıklık ve bağdaşıklık ölçütlerinden de yola çıkılarak metinlerin çoğunlukla bir izlek çerçevesinde geliştiği görülmektedir. Yeni bilginin önceki bilgi ile ilintili olup önceki bilgiye katkı sağlaması çoğu metinde söz konusudur. Genel olarak anlatılmak istenilen gerekli şeylerden bahsedilmiştir. Betimlemeler metinler ilişkili olarak düzenlenmiştir ve metin içeriklerinde anlamsal olarak karşıt düşüncelere yer verilmemiştir.

3.2. Yedi İklim A1 Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Bağlaşıklık, Bağdaşıklık ve Tutarlılık Açısından İncelenmesi

3.2.1. Küçük Ölçekli Yapı/Bağlaşıklık Açısından İnceleme

Yineleme: İncelenen metinlerin tümünde yinelenen sözcüklere rastlanmaktadır. Metinlerde ortalama olarak 4 sözcük aynı şekilde yinelenmektedir. Örneğin, faytonlar hakkında bilgi veren metindeki “araç” sözcüğü ile haberleşme konulu metindeki “haber”, “kervansaray” ve “yol” sözcükleri sıklıkla tekrar edilmektedir. Metinlerin bazılarında sözcükler, zıt, eş ve yakın anlamlıları ile yinelenmektedir. Örneğin, aile üyelerinden bahsedilen ve faytonlar hakkında bilgi verilen okuma metinlerinde “küçük” sözcüğünün zıt anlamlısı “büyük” sözcüğü ile yinelenirken bayram namazından söz edilen metinde “birlikte” sözcüğü “beraber” yan anlamı ile tekrar edilmiştir. “ALO Hikâyesi” adlı metin dışındaki tüm metinlerde, üst terim-alt terim ilişkili sözcüklere ise sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Örneğin, bir öğretmenin öğrencisi ile olan anısının anlatıldığı okuma metninde “imam”, “avlu”, “namaz” sözcükleri “cami” sözcüğü ile ilişkilendirilirken aile üyelerinden bahsedilen metinde “dede”, “nine” sözcükleri “aile” üst terimi ile yinelenmiştir. Metinlerden üç tanesinde genel kavramlar kullanılarak yapılan yineleme bulunmaktadır. İncelenen okuma metinlerinin birkaçında kısmi yinelenme söz konusudur. Örneğin, bir çocuğun ilk bayram namazı telaşının anlatıldığı metinde “bayram” sözcüğü, “bayramlaşmak” fiili ile kısmi olarak yinelenmiştir.

Eşdizimsel Örüntüleme: İncelenen okuma metinlerinin tümünde, bir arada kullanılma eğilimi gösteren sözcükler, eşdizimsel bir ilişki içerisinde bulunmaktadır. Faytonlardan bahsedilen okuma metninde “fayton”, “at”, “arabacı” sözcükleri eşdizimsel bir ilişki içindeyken; başka bir metindeki “haberleşme” motifi, “ulaştırmak”, “götürmek”, “taşımak” sözcükleri etrafında örüntülenmiştir.

Gönderimler: Öğretmenlik mesleğinden bahsedilen iki okuma metninde “Evet ben öğretmenim ve mesleğimi seviyorum” ile “Şimdi size bir öğrencimi anlatacağım” ifadeleri kullanılarak metin dışı dünyaya gönderme yapılmıştır. Metinlerin tümünde art gönderim öğeleri bulunmakta iken sadece bir metinde ön gönderim kullanılmıştır. İlgi adılı, dönüşlülük adıları ve anlamsal gönderim ile yapılan ardıl art gönderime yer verilmediği görülmüştür. Kişi adıları, gösterme adıları ve gösterme sıfatları ile yapılan öncül art gönderimleri ile kişi ekleri, iyelik eki ve belirtme durum eki ile oluşturulan ardıl art gönderim örneklerinin sayısı oldukça fazladır. Örneğin, aile üyelerinin bahsedildiği metinde “onlar” kişi adılı ile “dede”, “nine”, “hala” ve hala çocuklarına art gönderme yapılmıştır.

Eksilti: Aile üyelerinden bahsedilen okuma metni dışındaki metinlerin tümünde özne eksikliği görülmektedir. Yüklem eksikliğine iki metinde rastlanılmışken sadece bir metinde tamlayan eksikliği

tespit edilmiştir. Nesne eksikliği ve tümleş eksikliği hiçbir metinde mevcut değildir. Öğretmen olma hayalinin gerçekleşmesini konu alan okuma metnindeki “Mühendis?”, “Şoför?” soru cümlelerindeki -mI eki eksikliği örnek olarak verilebilir.

Değişrim: Ders kitabındaki hiçbir okuma metninde, bir ögenin yerine başka bir öge kullanımı durumu mevcut değildir.

Bağıntı Ögeleri: Okuma metinlerinin tümünde ekleyici “ve” bağlacı kullanılırken “veya” ile “de” bağlaçlarının da metinlerde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Nedenleyici “bu nedenle” bağlacı ise faytonlar hakkında bilgi veren okuma metninde yer almaktadır.

Benzerlik/Koşutluk: Faytonlar hakkında bilgi veren okuma metni dışındaki tüm metinlerde cümle yapılarının farklı içerikler ile yinlendiği sıklıkla görülmektedir. Örneğin, ilk bayram namazı heyecanının konu edildiği metindeki “Adımı duydum ve gözlerimi açtım” ile “...birden kendime geldim.” cümlelerinde 1. tekil kişi eki ile biçimlenen fiil kökü yinelenerek koşut bir görünüm ortaya çıkmaktadır.

Zaman Uyumu ve Görünüş: Metinlerin bir kısmı, bir unsurdan bahsetmek amacı ile hazırlandığı için geniş zaman kullanıldığı ve eylemlerin çoğu zaman -r geniş zaman eki ile bitmezlik gösterdiği belirlenmiştir. Öykü türündeki okuma metinlerinde ise geçmiş zaman kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu öykü anlatımlarında hem biterlik hem de bitmezlik görünüşleri bir aradadır.

İşlevsel Cümle Yapısı: Okuma metinlerinin neredeyse tamamında, genel sözdizimi “Özne+Tümleş+Yüklem” biçiminde olan kurallı cümleler mevcuttur. Yalnızca “Mesleğimi Seviyorum” adlı metinde, yüklem cümle başında konumlandırılması ile oluşturulmuş “Biliyorum, öğrencilerim ziyaretime gelecekler, elimi öpecekler.” devrik cümlesi bulunmaktadır.

Örtük Anlatım: İncelenen metinlerin yalnızca birinde önvarsayımsal olarak aktarılan örtük bir ifadeye yer verilmiştir. Bir öğretmenin öğrencisi ile olan anısının anlatıldığı okuma metninde “Ali ile birlikte ben de ağladım” cümlesinden hareketle anlatıcının öğrencisi ile aynı duyguları paylaşabilen bir öğretmen olduğu çıkarımında bulunulabilir.

3.2.2. Büyük Ölçekli Yapı/Bağdaşıklık Açısından İnceleme

Okura gerekli bilgileri vermek ve unsurları göstermek işlevlerinde kullanılan okuma metinlerinin tümünün başlıkları, okuma metinlerinin konuları ile örtüşmektedir. Anahtar sözcükler, yinelenmeler ile dikkat çekici kılınmıştır. Bu durum, metinlerin özetleri ile izlek ve motiflerin belirlenebilir olmasına katkı sağlamıştır. Metin türlerinin bir kısmı çoğunlukla kurgusal bir anlatı niteliğinde olmadığı için bu

metinlerin giriş-gelişme-sonuç gibi belirli bir içerik şemasını çıkarmak, konu ile sonuç cümlesini ve odaklayım türlerini belirlemek ise güçtür. Diğer yandan, öykü niteliğindeki okuma metnlerinin için giriş-gelişme-sonuç kısımlarından oluştukları ve kahraman bakış açısı (iç odaklayım) ile yazıldıkları tespit edilmiştir. Metinlerin tümünde konu değişimi, paragraf biçimlendirmeleri ile gerçekleştirilirken “Bayram Namazı” adlı anlatı metninde, ilk paragraftan sonra bakış açısının da değiştiği görülmektedir. Açık ve sade bir dil kullanılan okuma metinlerinden bazılarının, ünlem ve soru cümleleri ile eksilteli cümle kullanımı, tek sözcükten oluşan cümle kullanımı ve doğrudan aktarım cümleleri kullanımı ile sözdizimsel biçim özelliklerini de yansıttığı görülmektedir.

3.2.3. Tutarlılık Açısından İnceleme

Bağlaşıklık ve bağdaşıklık ölçütlerinden de yola çıkılarak metinlerin çoğunlukla belli bir izlek ya da olay çerçevesinde geliştiği görülmektedir. Yeni bilginin önceki bilgi ile ilintili olup önceki bilgiye katkı sağlaması çoğu metinde söz konusudur. Genel olarak anlatılmak istenilen gerekli şeylerden bahsedilmeye çalışılmıştır. Metin içeriklerinde anlamsal olarak karşıt düşüncelere yer verilmemiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, yabancılara Türkçe öğretiminde sıklıkla kullanılan ders kitaplarındaki okuma metinleri, Yedi İklim A1 ile Yeni Hitit 1 ders kitaplarının A1 dil yeterlilik düzeyindeki okuma metinleri üzerinden incelenmiştir. Her iki ders kitabındaki okuma metnlerinin Avrupa Ortak Dil Çerçevesi’nde yer verilen metinsellik ölçütleri kapsamında basit, bilgilendirici, kısa ve günlük kullanımlardaki tanıdık sözcüklerden oluştuğu tespit edilmiştir. Metinler, yüzey ile derin yapılarındaki dilsel öğelerin anlamlı yapılar oluşturacak biçimde dizilmesi noktasında bağlaşıklık ve bağdaşıklık yapı özellikleri göstermektedir. Anlamsal gönderim, değiştirim, örtük anlatım gibi okurun art alan bilgisine dayalı anlatım unsurlarının oldukça az kullanılması ilgili metinlerin, A1 dil yeterlilik düzeyine uygun olduğunu yansıtmaktadır. Fakat Yedi İklim A1 kitabındaki “Öğrencim Ali” ve devamı niteliğindeki “Mesleğimi Seviyorum” öykülerinde bulunan sezdirimsel anlatımın, okurun dil düzeyine uygun olmadığı düşünülmektedir. Kullanılan “ve” ile “da” ekleyici bağlaçları ve yinelemeler, cümleler arasında anlamsal bağlantılar kurulmasına katkı sağlamıştır. Her iki ders kitabındaki bazı metinlerde zaman ve görünüş işlevlerinin birden fazla bulunmasının, okurun zihninde eksik ve mantıksız noktalar oluşmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Az sayıda kullanılan devrik cümlelerin ise okuyucunun anlayabileceği nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak, konular ve başlıklar birbirleri ile örtüşmekte ve konu değişimlerinin paragraflar ile sağlandığı görülmektedir. Sade ve açık bir dilin kullanıldığı metinlerin

birkaçında ünlem ve soru cümlesi ile eksiltili cümle kullanılarak metnini bölümleri arasında ilişki kurulması okuyucudan beklenmiştir. Gönderim unsurlarının sıklıkla kullanılması metinlere akıcılık katarak okurun da adillar ile karşı karşıya kalmasına olanak sağlamıştır. Çoğu okuma metninde konuların bir izlek veya olay çerçevesinde gelişmesi, iyi bir yapıda düzenlenmiş ve bilgilerin birbirleri ile ilintili olması ise her iki ders kitabının tutarlık ölçütüne uygun olduğunu göstermektedir. Bu tespitler ile görüldüğü üzere, çıkarımsal ve sezdirimsel anlamların bulunduğu metinler, okurun art alan bilgisinin çok yeni olduğu A1 seviyesi için uygun değildir. Hazırlanan okuma metinlerinin açık ve basit yapıda oluşturulması gerekir. Metinlerin dil düzeyleri başlangıç seviyesindeki yabancı bir okuyucu muhatap alınarak hazırlandığı unutulmamalı, ilgili dil bilgisi ile ilintili hazırlanmış olan metinlerde mümkün olduğu kadar tek bir zaman ve görünüş uyumu yakalanmaya çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, S., & Yaylı, D. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi A1-A2 Düzeyi Ders Kitapları Üzerine Bir İzence Çalışması. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9/2, 35-46.
- Ankara Üniversitesi TÖMER (2018). *Yeni Hitit 1 Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Aydın, İ., & Torusdağ, G. (2013). Lamartine'in Göl 'Le Lac' Şiirine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım. *Electronic Turkish Studies*, 8/10, 105-114.
- Aydın, İ., & Torusdağ, G. (2014). Türkçe Öğretimi Çerçevesinde Yazınsal Bir Metin Çözümleme Örneği Olarak Refik Halit Karay'ın Garip Bir Hediye'si. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/4, 109-134.
- Biçer, N., & Alan, Y. (2017). Yabancılar Türkçe Öğretiminde Kullanılan Yeni Hitit 3 ve İstanbul C1+ Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13/3, 1130-1139.
- Bölükbaş, F., & Keskin, F. (2010). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metinlerin Kültür Aktarımındaki İşlevi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/4, 221-235.

- Coşkun, E. (2005). *İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Coşkun, E., & Taş, S. (2008). Ders Kitaplarına Metin Seçimi Açısından Türkçe Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5/10, 59-74.
- Demir, A., & Fatma, A. (2011). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürlerarası Yaklaşım ve Seçilecek Metinlerde Bulunması Gereken Özellikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 30, 51-72.
- Dilek, İ. (1995). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Özgün Metinlerle Çalışma Yolları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Dilidüzgün, Ş. (1995). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazınsal Metinler*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Bağlamda Uygulamalı Bir Yaklaşım*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Dolaşık, R. (2018). *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılacak Metinlerin Oluşturulma Süreçleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Duman, A. (2003). Türk Soylulara Türkiye Türkçesi Öğretiminde Metin Seçimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 151-154.
- Erdem, M. D., Gün, M., Şengül, M., & Şimşek, R. (2015). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılan Okuma Metinlerinin Öğretim Elemanlarınca Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni ve İşlevsel Metin Özellikleri Kapsamında Değerlendirilmesi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10/3, 455-476.
- Erişek, Ö., & Yücel, F. (2002). Dil Öğretiminde Yazınsal Metinlerin Yeri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/2, 63-75.
- Günay, V. D. (2013). *Metin Bilgisi*. İstanbul, Papatya Yayıncılık.
- Güneş, F. (2013). Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1/1, 1-12.
- Gök, B. (2018). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Metin Seçimi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kara, M., & Çekici, Y. E. (2017). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarında Metinler Arası Aşamalılık: Yedi İklim Türkçe ve İzmir Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6/2, 411-426.
- Karakuş, O. (2018). *Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Metinlerde Değer Aktarımı Referanslarının Yeri*. Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.

- Karadeniz, A. (2015). Metindilbilim Temelli Metin Çözümlemesinin Bağdaşıklık Araçlarını Kullanma ve Tutarlı Metin Oluşturma Becerilerine Etkisi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11/1, 1-17.
- Kayatürk, N. (2018). *Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitaplarındaki Metinlerin Örtülü Anlam Unsurları Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Sarıbaş, M. (2014). *Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metnine Göre Yabancılara Türkçe Öğretiminde A1-A2-B1-B2 Seviyesinde Okuma Etkinlikleri ve Örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Serin, N., & Turan, E. (2015). Yunus Emre Türkçe Öğretimi Seti'nde Yer Alan Metinlerin Tür, Tema ve Özgünlük Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4/3, 1229-1250.
- Şimşek, P. (2011). *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Okuma Metinleri ve Yardımcı Kitaplar*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Şimşek, N. (2015). Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlişkisel Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 3 (Special Issue 3), 809-827.
- Şimşek, P. (2017). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Temel Materyaller: Okuma Metinleri ve Okuma Kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 211-225.
- Toprak, F. (2011). Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitaplarındaki Okuma Parçaları ve Diyaloglar Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11-24.
- Torusdağ, G. (2015). *Memduh Şevket Esendal'ın Öykülerine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım*. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Torusdağ, G., & İşimtekin, S. (2016). Furug Ferruhzâd'ın "Kâbus" Öyküsü Üzerine Metindilbilimsel Bir Çözümleme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 56/2, 160-199.
- Torusdağ G., & Aydın, İ. (2017). *Metindilbilim ve Örnek Metin Çözümlemeleri*. Ankara, Pegem Akademi.
- Türk, H. (2018). *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Bir İzlence Tasarımı ve Kültürel Öğelerin Hikâye Kitapları Aracılığıyla Aktarımı*. Yüksek Lisans Tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Ömeroğlu, E. (2016). *Yabancılara Türkçe Öğretimi için Hazırlanmış Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Öztürk, B. (2018). Tartışma Metinlerinde Dilbilgisel Bağdaşıklık Kullanımı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 58/1, 1161-1190.

- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi, Metindilbilimsel Bağdaşıklık ve Haldun Taner'in "Onikiye Bir Var" Adlı Öyküsünde Metindilbilimsel Bağdaşıklık Görünümleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13/1, 167-182.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E., & Topal, Z. (2010). Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Çözümleme Yönteminin Uygulanması. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 775-788.
- Yunus Emre Enstitüsü (2015). *Yedi İklim TTürkçe Öğretim Seti Ders Kitabı*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı.